

Pracownia współmyślenia

Edukacja jest najpotężniejszą bronią, jakiej możesz użyć, aby zmienić świat.

Nelson Mandela

W zaproszeniu na IV Kongres Dydaktyki Polonistycznej podkreślono, że zadaniem uniwersytetu oraz szkoły jest urzeczywistnianie – może nazbyt idealistycznego, choć właśnie dlatego ważnego – przekonania o konieczności ulepszania świata, wprowadzania uczniów i studentów nie tylko w przestrzeń literatury, języka, sztuki, ale i w fundamentalne prawidłowości życia społecznego. Przywołano też powszechnie znane zdanie Jana Zamoyskiego: „Takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie...”. Przytoczono jednak dalszy ciąg tej myśli zapisanej w roku 1600: „Nadto – pisał w akcie fundacyjnym Akademii Zamojskiej kanclerz wielki koronny i znamienity mąż stanu – przekonany jestem, że tylko edukacja publiczna zgodnych i dobrych robi obywateli”.

Zaproponowany temat tego naukowo-dydaktycznego spotkania, które odbyło się na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w dniach 20-23 listopada 2019 roku, brzmiał: **Lekcja POLSKI(ego) – praktyki edukacyjne wobec niepokojów XXI wieku**. W sympozjum – zorganizowanym przez Pracownię Innowacji Dydaktycznych Instytutu Filologii Polskiej we współpracy z Komisją Dydaktyczną Komitetu Nauk o Literaturze PAN – uczestniczyli badacze z kilku krajów świata, przedstawiciele większości polskich uczelni, pisarze, poeci, twórcy organizacji pozarządowych, nauczyciele, studenci oraz uczniowie. W czterodniowych obradach udział wzięło ponad 350 osób.

Polak jako podmiot epizodyczny – to tytuł otwierającego IV Kongres Dydaktyki Polonistycznej wykładu, który wygłosił prof. dr hab. Ryszard Koziołek z Uniwersytetu Śląskiego. W kolejnych dniach wysłuchano odczytów Profesorów Seniorów: Barbary Myrdzik z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz Zenona Urygi z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W trakcie obrad obecna była również – gorąco witana przez uczestników kongresu – twórczyni poznańskiej szkoły dydaktyki polonistycznej – Profesor Bożena Chrzastowska. Zasłużeni Mistrzowie

wielu pokoleń dydaktyków w swoich wykładach, głosach w dyskusji i wypowiedziach kulsarowych cały czas uświadamiali, jak ważne jest przekraczanie kanonów uprawianej dziedziny wiedzy.

Organizatorzy IV Kongresu Dydaktyki Polonistycznej byli i są dalej głęboko przekonani o podstawowym dla rozwoju społeczeństwa znaczeniu edukacji. Jest ona nader istotną dziedziną życia, a to sprawia, że myśleć o niej powinni nie tylko ci, którzy zawodowo zajmują się nauczaniem. To założenie w pełni potwierdził udział w poznańskim spotkaniu twórców kultury, pozwolił bowiem spojrzeć na kształcenie humanistyczne nie tylko z własnej, nauczycielskiej perspektywy. Taką rolę spełniły z pewnością trzy kolejne panele dyskusyjne. Pierwszy zatytułowany *Niekonieczność? Pozycja humanistyki w XXI wieku* poprowadził prof. dr hab. Przemysław Czapliński, a dyskutowali: Edwin Bendyk (pisarz, publicysta, członek polskiego PEN Clubu), Jacek Dukaj (pisarz, laureat m.in. Europejskiej Nagrody Literackiej i Nagrody Fundacji im. Kościelskich) oraz dr hab. Urszula Zająchkowska (biolożka zajmująca się naukowo botaniką, artystka wizualna, poetka, laureatka Nagrody Fundacji im. Kościelskich, nominowana do Paszportu „Polityki” 2019 w kategorii literatura). Drugi panel *Jaki kanon? Jaka tożsamość?* przygotował prof. dr hab. Piotr Śliwiński, zapraszając do udziału w nim prof. dr hab. Inę Iwasiów (pisarkę i badaczkę z Uniwersytetu Szczecińskiego), Jarosława Mikołajewskiego (poetę i pisarza reprezentującego także Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza) oraz Agatę Patalas (nauczycielkę szkolną i akademicką, związaną m.in. ze Szkołą Edukacji Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i Uniwersytetu Warszawskiego). W ramach trzeciego spotkania panelowego *Inność, nie obcość* – zorganizowanego przez prof. dr hab. Katarzynę Kuczyńską-Koschany – dyskutowali: prof. dr hab. Zbigniew Benedyktowicz (Instytut Sztuki PAN, redaktor naczelny „Kontekstów”), Krzysztof Czyżewski (Fundacja Pogranicze), Marek Gumkowski oraz Paula Sawicka (oboje z Otwartej Rzeczypospolitej), a także prof. dr hab. Piotr Mitzner (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Zaciekawienie tymi wydarzeniami wśród uczestników kongresu, którzy wypełnili największą salę w zabytkowym gmachu Collegium Maius, było naprawdę ogromne. Również w mediach elektronicznych zgłosiło zainteresowanie ponad 30 000 osób, dlatego nagrania paneli opublikowano w Internecie (zob. np. relacje na stronie IV KDP <http://www.kongresdydaktyki2019.pl/?p=1029>).

Na kongresie licznie reprezentowani byli nauczyciele. Przyjechali do Poznania z całej Polski. Nie tylko słuchali wykładów, ale i sami wygłaszali referaty. Nauczyciele związani z Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza przygotowali panel: *Czy reforma może/powinna przetrwać?* O mającej miejsce w trakcie kongresu integracji środowisk akademickich i szkolnych świadczą rezolucje, które w imieniu jego uczestników przedstawiła przewodnicząca Komisji Edukacji KNoL PAN prof. dr hab. Anna Janus-Sitarz. Dotyczą one trudnej sytuacji pedagogów, proble-

mów związanych z podstawą programową i wynikających z niej zasadniczych kłopotów w procesie kształcenia przyszłych nauczycieli (tekst rezolucji w załączeniu).

Podczas kongresu w kilkunastu sekcjach przedyskutowano wiele referatów – o których za chwilę – ale też szkolni poloniści, bibliotekarze i badacze akademicko przeprowadzili warsztaty dla uczniów, studentów i nauczycieli. Goszczący na kongresie pisarze – Edwin Bendyk i Jacek Dukaj – rozmawiali ze studentami poznańskiej polonistyki. W ramach współpracy z Pałacem Działyńskich uczestnicy IV Kongresu Dydaktyki Polonistycznej uczestniczyli w wieczorze autorskim Jarosława Mikołajewskiego. Oprawę muzyczną tego wydarzenia zapewnił znakomity duet młodych artystów: Mikołaj Kostka (violin) oraz Franciszek Raczkowski (piano). A że listopad w Poznaniu to czas panowania rogali świętomarcińskich, zaproszono kongresowych gości do udziału w warsztatach ich pieczenia w Muzeum Rogala (tak, takie jest w naszym mieście!). Te ludyczne nieco czynności wynikały z jasnej dla dydaktyków potrzeby zmiany nastroju w procesie poznawania nawet najpoważniejszych kwestii, ale i ukonkretniały tematykę kongresową powiązaną z kapitałami lokalności, regionem, różnicą, tożsamością. Poznań, listopad i rogałe to przecież wielkopolska tradycja...

Przedstawienie tego, czego nie ma w oddawanych do rąk P.T. Czytelników pokongresowych tomach, pozwala – choć w taki sposób – przywołać niezwykłą atmosferę tamtych dni, które szybko minęły nie tylko na licznych dyskusjach i spotkaniach. W trakcie obrad, pracując w kilkunastu sekcjach, wygłoszono wiele ważnych referatów. Większość z nich prezentujemy obecnie. Dwutomowe dzieło zawiera szkice blisko 80 badaczy z większości polskich uczelni, z uniwersytetów zagranicznych oraz nauczycieli polonistów. Autorzy zastanawiają się, jak w praktyce szkolnej i akademickiej wprowadzać młodych ludzi w zasadnicze reguły życia społecznego, pokazywać bogactwo i znaczenie różnic, które nie muszą dzielić, ale mogą siebie wzajemnie wspierać. Artykuły są swoistą wielogłosową szkołą obywatelskiego myślenia, łączy je poszukiwanie rozmaitych możliwości porozumienia w sytuacji istnienia nierozwiązanych dawnych problemów i pojawienia się nowych wyzwań edukacyjnych. Dotyczą m.in. narracji tożsamościowych, relacji między patriotyzmem a polonocentryzmem i kosmopolityzmem, polskości w kulturze popularnej i mediach, działań edukacyjnych będących przestrzenią rewizji i otwierania wyobrażeń o Polsce i polskości, wielokulturowości i migracji jako zadań dla szkolnej polonistyki. Poruszają też kwestie obszarów zapomnianych, czyli tego, o czym w edukacji polonistycznej się nie mówi, oraz ideałów naukowych i sytuacji kryzysowych w relacjach między szkołą a uniwersytetem.

Obserwacja wielu listopadowych wydarzeń, ale i lektura publikowanych dalej tekstów udokumentowały, że temat **Lekcja POLSKI(ego) – praktyki edukacyjne wobec niepokoju XXI wieku** okazał się na tyle ważny, że powołał do życia kongresową, autentyczną pracownię szukającą rozmaitych możliwości współmyślenia.

Jej powstanie jest zasługą przede wszystkim uczestników IV Kongresu Dydaktyki Polonistycznej, ale do jej zaistnienia przyczynili się też wspierający kongresowe działania Członkowie Rady Naukowej oraz Komitetu Organizacyjnego. W imieniu członkiń i członków Pracowni Innowacji Dydaktycznych Instytutu Filologii Polskiej UAM, zarazem redaktorek i redaktorów niniejszej publikacji, wszystkim serdecznie dziękuję.

Maria Kwiatkowska-Ratajczak

IV Kongres Dydaktyki Polonistycznej w Poznaniu

Członkowie Rady Naukowej:

prof. dr hab. Zofia Budrewicz
prof. UKSW dr hab. Tomasz Chachulski
prof. dr hab. Przemysław Czapliński
prof. dr hab. Anna Janus-Sitarz
prof. dr hab. Ewa Jaskółowa
prof. UKW dr hab. Danuta Jastrzębska-Golonka
prof. dr hab. Bogumiła Kaniewska
prof. dr hab. Małgorzata Karwatowska
prof. dr hab. Krzysztof Kłosiński
prof. dr hab. Anna Legeżyńska
prof. dr hab. Jolanta Nocoń
prof. dr hab. Grażyna Tomaszewska
prof. dr hab. Joanna Wójcik
prof. UMK dr hab. Maciej Wróblewski
prof. dr hab. Tadeusz Zgółka
prof. dr hab. Sławomir J. Żurek

Członkowie Komitetu Organizacyjnego:

dr Anita Gis – sekretarz
prof. dr hab. Jerzy Kaniewski
prof. UAM dr hab. Krzysztof Koc
prof. dr hab. Katarzyna Kuczyńska-Koschany
prof. dr hab. Maria Kwiatkowska-Ratajczak – przewodnicząca
prof. UAM dr hab. Krzysztof Skibski
prof. dr hab. Piotr Śliwiński
prof. UAM dr hab. Mirosław Wobalis

Rezolucje po IV Kongresie Dydaktyki Polonistycznej w Poznaniu

1. Domagamy się działań podnoszących rangę zawodu nauczyciela szkolnego, w tym odpowiedniej gratyfikacji finansowej, adekwatnej do odpowiedzialności uczących i wychowujących młode pokolenie, a także wysokich wymagań stawianych im przez społeczeństwo.
2. Apelujemy o zastąpienie wszechobecnej kontroli i biurokracji wsparciem dla nauczycieli w realizacji celów ich pracy, w której niezbędna jest autonomia i wolność wyboru zakresu treści nauczania i metod pracy odpowiadających zróżnicowanym potrzebom i możliwościom uczniów.
3. Oświadczamy, że nie jest możliwe przygotowanie przyszłych nauczycieli do pracy z obecnymi podstawami programowymi, opracowanymi bez znajomości odbiorcy działań edukacyjnych, poczucia realizmu i orientowania się w zadaniach stojących przed edukacją powszechną. Uważamy, że konieczna jest przebudowa podstawy programowej i udział przedstawicieli środowisk naukowych i nauczycielskich w pracach nad jej nową wersją.
4. Oczekujemy utworzenia niezależnej od wszelkich uwarunkowań politycznych instytucji, na wzór Komisji Edukacji Narodowej, składającej się z kompetentnych reprezentantów środowisk uniwersyteckich i szkolnych, podejmujących decyzje dotyczące merytorycznych zmian w szkolnictwie na podstawie wyników badań empirycznych, a nie pod wpływem kalendarza wyborczego.